

Mitos yalnız efsane demek değildir. Efsane derken halkın hayal gücüyle doğurduğu, ağızdan ağza yaydığı, kuşaktan kuşağa aktardığı ve genellikle olağan üstü olayları hikâye eden bir anlatıdır. Masala bile benzetilebilir. Günümüzde akademik çevrelerde 'mitos' derken bunun ötesinde de bir şeyler anlaşılır. Efsanenin nasıl sınırlı bir anlatı olduğunu biliriz: İki cümle önce tanımını vermeye çalıştım. Mitoslar farklıdır. Onları gerçek ve tarih olarak biliriz, öyle algılarız. Gerçeklerimizden birçoğu da aslında mitostur. Ve en önemlisi, bunun böyle olduğunu kabul etmek istemeyiz, aslında bu ihtimalin hatırlatılmasını bile istemeyiz.

Roland Barthes 'Mythologies' (1957) adlı yapıtında mitosların konjonktürel olduklarını, geçiciliklerini ustaca gizlediklerini, anlattıkları öykülerin başka türlü olamayacakları inancını aşıladıklarını anlatır. Bu mitoslar siyasi amaçlar güden ideolojik söylemlerdir ve her toplumun içinde yaygındırlar. Antropolog Levi-Strauss 'Mitos ve Anlam' (1978) adlı çalışmasında daha karmaşık bir durumdan söz eder: Mitoloji ile tarih biliminin biri birinden ayrılmasının ne kadar güç olduğunu göz önüne alarak, tarihi, mitolojinin bir devamı olarak görmemizde yarar olacağını vurgular. Bilimsel tarih çalışmasını inkâr etmez; insanların kafalarının içinde bir 'düzen' kurmak için nasıl mitoslar yaratmak ihtiyacında olduklarını anlatır. Bizi uyarır.

Ama en iyisi size bir mitosun hikâyesini anlatayım. Mora'nın tam ortasında Dimitsana adında bir köy var. Ünlüdür birkaç nedenden. On sekizinci yüzyılda dini bir merkezdi. Manastırları ve dini okulu bilinir. Bu manastırlarda hala keşişler yaşar, kütüphanesi bugün müzedir. 1821 Yunan İhtilali başladığında İstanbul'da asılan Patrik Grigoryos'un evi buradadır ve müzeye dönüştürülmüştür. İhtilal sırasında bu köy ihtilalcilerin barut ihtiyacını karşılamıştı. Köy hala barut imal eder ve Yunanistan dışına da ihraç eder. Yazları ailece burada kalırız. Bin metre irtifadadır ve havası (iklimi) çok güzeldir. Son yıllarda turist çeken bir yer oldu. Evimiz köy meydanının hemen altındadır ve meydanadaki konuşmalar bahçeden duyulabilir.

Bu köye yirmi yıl önce ilk geldiğimizde Yunanistan'da herkesçe bilinen bir tarihi olayın (aslında mitosun) gezmeye gelen yabancılara meydana nasıl anlatıldığını duyardık. Söz konusu 'tarihi bilgi' şöyle: Osmanlı döneminde Yunanlıların eğitim görmesi ve kendi dillerini öğrenmesi yasak edilmişti ve bu yüzden her tarafta 'gizli okul' denen okullar kurulmuştu. Bu okullarda hocalık görevini papazlar üstlenmişti. Karşı tepelerde bazı mağaraları gösterirlerdi okulun yeri diye. Ben ise bu 'gizli okulun' mitos olduğunu 1960'lı yıllarda öğrenmiştim. Marksist tarihçi Yanis Kordatos böyle yasak bir okula gerek duyulmayacağına, Osmanlı Devleti içinde milletlerin eğitimi konusunda yasakların olmadığını o yıllarda ayrıntılı bir biçimde yazmıştı. 1997 yılında ise tarihçi Alkis Angelu gizli okul mitosunun nasıl doğduğunu bir güzel yazdı. Önce Gysis (tanınmış bir ressamdır) okulu, çocukları, papazı ve onları koruyan kleft'i çizmişti. Tablo herkesin belleğindedir. Sonra bir şiiri bütün çocuklar ezberledi: 'mehtapçık yolumu aydınlat okula gideyim, okuma yazma öğreneyim, Tanrı'nın yarattıklarını', diye. Çünkü malum, çocuklar gece

karanlığında giderlerdi okula, yani her şey gizli cereyan ediyordu. Artık mitos resmi tarihe dönüşmüştü.

Bu mitos ülke genelinde öylesine yerleşmiş ki bunu düzeltmeye kalkışmak sıkıntılar yaratıyor. Okul kitaplarını hazırlayan tarihçiler 'mitostur' demeye görsün, en başta kiliseye bağlı kimseler hakaret algılıyorlar: ulusal davaya katkılarımız kabul edilmek istenmiyor diye galeyana geliyorlar. Milliyetçi çevreler isyan ediyor: ABD ve AB baskılarına boyun eğip Ötekini (Türkleri) temize çıkarmak istiyorsunuz, zoraki işbirliği adına ödünler verip tarihimizi ve dolayısıyla kimliğimizi inkâr ediyorsunuz diyorlar. Sıradan vatandaşlar alışkanlıktan doğan öz güveni kaybetmek istemiyor; korunmayı bildik eskiyi sürdüren tutuculukta arıyorlar. Siyasiler de, ne yapsın, oy kaygısı ile çoğunluktan yana bir hava tutturuyorlar.

Bizim köydeki mitos son yirmi yılda artık ete kemiğe bürünmeye koyuldu. Hikâye daha somut oldu. Gizli okul diye artık mağaraları işaret etmiyorlar. Köyden bir saat uzaklıkta sekiz yüzyıllık terk edilmiş bir manastırı gösteriyorlar. Oraya bir patika inşa edildi ve etrafa resmi tabelalar da kondu: Yunanca ve İngilizce Secret School diye yazıyor. Arada ben 'bu okul işi mitos olmasın sakın?' diye sorduğumda, 'bu lafları cahiller söylüyor, gelsinler kendi gözleriyle görsünler' diyorlar, inançlı ve öfkeli. Yeni gizli okulu ben de ziyaret ettim. O yeri yıllarca önce de gezmişim. Görkemli bir manastır. Aynı durumda buldum yeni ziyaretimde. Ama sanıyorum, bir iki yıla kalmaz, oraya sıralar, kara tahta ve tebeşir de yerleştirirler, okul daha da canlı görünsün diye.

Bu işe gülebilirsiniz, 'insaf yahu!' diyebilirsiniz, çünkü örneği Ötekinden seçtim. Sizin inandığınız bir mitosu gündeme getirseydim hiç eğlenmeyecektiniz. Çok şaşırarak, kızacak, hakaret ve kötü niyet algılayacak, tepki gösterecektiniz. Mitos işte böyle bir şeydir. Birinin masal saydığını başka biri tarih ve gerçek diye gördü mü 'mitos' kavramı gündeme gelir. Sizin inandığınız mitoslar hangileridir diye sormanın anlamı da yoktur. Sizin 'doğru bildikleriniz' vardır, mitosunuz olamaz ki! Hepimizin 'doğruları' vardır, mitos olduklarından şüphelenmeyiz bile. Başka türlü söylersek, Ötekiye gülmeden önce iğnenin nereye batırılmasının gerektiğini hatırlatıyorum. Peki, son bir soru-cevap: neyin doğru, neyin mitos olduğunu nasıl anlayacağız? Cevap: İletişim yolu ile, Öteki'ne sorarak, aynaya bakarak değil, ötekinin de görüşüne başvurarak, yani diyalog kurmaya çalışarak.

*

